

NACIONALINĖ TEISMŲ ADMINISTRACIJA

Biudžetinė įstaiga, L. Sapiegos g. 15, LT-10312 Vilnius, tel. (8 5) 268 5186, faks. (8 5) 268 5187, el. p. info@teismai.lt.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188724424

Teisėjų tarybai

2015-04-17 Nr. 4R-960-(1.17)

DĖL SU TEISMŲ EKSPERTŲ VEIKLA SUSIJUSIŲ PROBLEMŲ

2015 m. vasario 27 d. Teisėjų tarybos posėdyje buvo svarstytas Nacionalinės teismų administracijos (toliau – Administracija) parengtas Teismų veikloje kylančių su teismo ekspertų veikla susijusių problemų apibendrinimas (toliau – Apibendrinimas). Teisėjų tarybos protokoliniu nutarimu Apibendrinimą buvo pavesta apsvarstyti Teisėjų tarybos Teismų administravimo komitete.

Administracija teikia Teisėjų tarybos posėdyje svarstyti patobulintą, su Teismų administravimo komitetu suderintą, Apibendrinimą bei protokolinio sprendimo, kuriame pateiktos pagrindinės Apibendrinime padarytas įžvalgos, projektą.

PRIDEDAMA:

1. Apibendrinimas, 8 lapai.
2. Teisėjų tarybos protokolinio sprendimo projektas, 3 lapai.

Direktoriaus pavaduotojas,
atliekantis direktoriaus funkcijas

Tomas Vaitkevičius

Vilma Černiauskienė, tel. (8 5) 2514125, el. p. vilma.cerniauskiene@teismai.lt
(originalas nebus siunčiamas)

TEISMŲ VEIKLOJE KYLANČIŲ SU TEISMO EKSPERTŲ VEIKLA SUSIJUSIŲ PROBLEMŲ APIBENDRINIMAS

2015 m. balandžio 24 d.

Nacionalinė teismų administracija (toliau – Administracija), siekdama išsiaiškinti, kiek yra naudingos bei kaip vykdomos 2013 m. lapkričio 8 d. Teisėjų tarybos patvirtintos rekomendacijos dėl teismų bei ekspertizės atliekančių institucijų¹ (toliau – ekspertinės įstaigos) veiklos tobulinimo sprendžiant teismų veikloje kylančias su teismo ekspertizių atlikimu susijusias problemas (toliau – Rekomendacijos), bendradarbiaudama su teismais bei ekspertinėmis įstaigomis, patikslino Rekomendacijas, parengė naujas pastabas bei siūlymus.

Analizuojant teismų bei ekspertinių įstaigų pateiktas pastabas bei pastebėjimus, darytina išvada, kad Rekomendacijos buvo įvertintos kaip naudingos, jomis vadovaujamasi, siekiama glaudesnio teismų bei ekspertinių įstaigų bendradarbiavimo.

Dėl ekspertizių apmokėjimo

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2002 m. gruodžio 6 d. įsakymu Nr. 344 patvirtinto Išlaidų, susijusių su civilinės bylos nagrinėjimu, dydžių ir jų išmokėjimo tvarkos aprašo 13 punktu, nuo 2012 m. už teismo paskirtas teismo psichiatrijos ar teismo psichologijos ekspertizes ypatingosios teisenos bylose dėl fizinio asmens pripažinimo neveiksniu, dėl fizinio asmens pripažinimo ribotai veiksnium, dėl nepilnamečio pripažinimo veiksnium (emancipuotu) apmoka Nacionalinė teismų administracija iš tam skirtų valstybės biudžeto lėšų².

Teisėjų tarybos 2013 m. lapkričio 8 d. posėdyje nusprendė kreiptis į Lietuvos Respublikos Vyriausybę bei Teisingumo ministeriją ir siūlyti pagal kompetenciją keisti teisinį reguliavimą arba inicijuoti jo pakeitimus ir numatyti, kad Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos atliekamų ekspertizių, kurios teismo skiriamos bylose dėl fizinio asmens pripažinimo neveiksniu, dėl fizinio asmens pripažinimo ribotai veiksnium, dėl nepilnamečio pripažinimo veiksnium (emancipuotu), atlikimas būtų apmokamas tiesiogiai šiai tarnybai skiriamomis lėšomis, kartu numatyti, kad už ne šios tarnybos atliekamas ekspertizes apmoka teismas iš jam skiriamų valstybės biudžeto lėšų.

Šis klausimas iki šiol nėra išspręstas ir išlieka aktualus. Pažymėtina, kad atlikus Administracijos auditą, 2014 m. liepos 28 d. TUV Thuringen e.V audito ataskaitoje pastebėjo, kad teismų sistemoje naudojamas išorės procesas – psichiatrijos ekspertizės atlikimas, tačiau paslaugos tiekėjo parinkimą, užsakymą, paslaugos atlikimo įvertinimą ir apmokėjimą atlieka skirtingos institucijos. Todėl Administracijai buvo rekomenduota inicijuoti priemonės, kurios užtikrintų aiškesnį išorės proceso (paslaugos) valdymą optimizuojant apmokėjimo už paslaugas vykdymą.

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija (toliau – Teisingumo ministerija) ir Lietuvos Respublikos finansų ministerija (toliau – Finansų ministerija) pritarė

¹ Valstybinė teismo medicinos tarnyba prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, Valstybinė teismo psichiatrijos tarnyba prie Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos, Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centras, Lietuvos teismo ekspertizės centras, VĮ „Nepriklausoma teismo psichiatrijos tarnyba“.

² NTA vykdoma programa „Teismų centralizuotas aprūpinimas“ (01.002.01.05.01).

Teisėjų tarybos siūlymui. Kartu Teisingumo ministerija pažymėjo, jog yra pasirengusi pakeisti galiojančią teismo psichiatrijos ir psichologijos ekspertizių išlaidų civilinėse bylose apmokėjimo tvarką, kai Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija suderins valstybės lėšų perskirstymo klausimą ir pateiks atitinkamus pasiūlymus dėl teisinio reguliavimo.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, išlieka aktualus siūlymas pakeisti esamą apmokėjimo už Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos atliekamų ekspertizių, kurios teismo skiriamos bylose dėl fizinio asmens pripažinimo neveiksnium, dėl fizinio asmens pripažinimo ribotai veiksnium, dėl nepilnamečio pripažinimo veiksnium (emancipuotu), tvarką, numatant, kad jos būtų apmokamos tiesiogiai šiai tarnybai skiriamomis lėšomis.

Dėl einamaisiais metais išieškotų lėšų pervedimo į teismų sąskaitas

Teisėjų taryba kreipėsi į Lietuvos Respublikos Vyriausybę bei Teisingumo ministeriją su prašymu įvertinti siūlymą nustatyti, kad už atliktas ekspertizes teismų jiems skirtomis lėšomis sumokėtos sumos išieškomos ne į valstybės biudžetą, o pervedamos į teismų sąskaitas.

Teisingumo ministerija paprašė Finansų ministerijos pagal kompetenciją pateikti nuomonę šiuo klausimu. Finansų ministerija nurodė, kad už atliktas ekspertizes teismų biudžeto lėšomis sumokėtos ir išieškomos lėšos negali būti laikomos teismų gaunamomis pajamomis, kadangi pagal Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymo nuostatas biudžetinių įstaigų pajamos – tai pajamos už suteiktas paslaugas, numatytas jų veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose, ir pajamos už turto nuomą.

Kartu Finansų ministerija pažymėjo, kad vadovaujantis Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų sudarymo ir vykdymo taisyklių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gegužės 14 d. nutarimu Nr. 543, nuostatomis, **už atliktas ekspertizes einamaisiais metais išieškotas lėšas teismai gali pervesti į teismų sąskaitas ir naudoti pagal atskirą įstaigos vadovo patvirtintą sąmatą įstaigos funkcijoms atlikti**, tačiau ankstesniais biudžetiniais metais išleistiems asignavimams kompensuoti išieškomos sumos, kurios nesuplanuotos einamųjų biudžetinių metų valstybės biudžete, turi būti grąžinamos į valstybės biudžetą.

Dėl ekspertizės išlaidų priteisimo ir apmokėjimo

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksu (toliau – CPK) 91 straipsnio 5 dalimi, sumos, išmokėtos liudytojams, ekspertams ir ekspertinėms įstaigoms, vietos apžiūros išlaidos, kai avansas nebuvo mokamas ar jo neužteko, išieškomos į valstybės biudžetą šio Kodekso 96 straipsnyje nustatyta tvarka. Tačiau pasitaiko atvejų, kai teismai išlaidas už ekspertizės atlikimą priteisia ne valstybei, o ekspertinei įstaigai, atlikusiai ekspertizę. Tokia praktika susiklosčiusi ir baudžiamosiose bylose, kuomet teismams valstybinių ekspertinių įstaigų, kurios ekspertizes atlieka pagal tarnybines funkcijas, atliktų ekspertizių sąnaudas pripažinus proceso išlaidomis jos priteisiamos ekspertinės įstaigos naudai.

Teismams išlaidas už ekspertizės atlikimą priteisus ne valstybei, o ekspertinei įstaigai, pastarosios turi prisiimti ir šių išlaidų išieškojimo vykdymo išlaidas. Tokiu atveju ekspertinė įstaiga, gavusi teismų vykdomuosius raštus, kreipiasi dėl priverstinio išieškojimo į antstolius, o išieškotas sumas perveda į valstybės biudžetą. Atkreiptinas dėmesys, kad tokia funkcija nėra

numatyta ekspertinių įstaigų veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose, taip pat neskiriamas ir finansavimas antstolių vykdymo išlaidoms apmokėti.

Tais atvejais, kai išlaidos už ekspertinį tyrimą pripažintos procesinėmis išlaidomis, jos turėtų būti priteisiamos ne teismo ekspertinei įstaigai, o valstybei, priteistą sumą išieškant į Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos biudžeto pajamų surenkamąją sąskaitą. Kadangi **ekspertinė įstaiga nėra tinkamas subjektas, kuriam turėtų būti priteisiamos proceso išlaidos už atliktą ekspertinį tyrimą**, ji neturėtų dalyvauti priteistų išlaidų išieškojimo procese.

CPK 91 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad sumos, priklausančios liudytojams ir ekspertams (ekspertinėms įstaigoms), išmokamos iš teismo sąskaitos, atidarytos banke pagal teismo buvimo vietą. Šios sumos pirmiausia padengiamos iš šalių sumokėto avanso. Tačiau **pasitaikė atvejų, kai teismai, pažeisdami nustatytą tvarką, už teismo ekspertizių atlikimą ekspertinėms įstaigoms nepervedė pinigų, bet įpareigojo tai atlikti kitas institucijas ar asmenis**. Pavyzdžiui, Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybą už atliktą ekspertizę įpareigojo sumokėti tiesiogiai ekspertizę atlikusiai įstaigai.

Ekspertinės įstaigos taip pat nurodė, jog **teismai kartais vis dar delsia atsiskaityti su ekspertinėmis įstaigomis**. Ši problema buvo konstatuota 2013 m. lapkričio 8 d. Apibendrinime, kuriame atkreiptas dėmesys į būtinybę taikyti reikiamas operatyvų ekspertizių apmokėjimą užtikrinančias priemones. Nereti atvejai, kai teismas apmokėjimo už ekspertizę klausimą sprendžia tik bylos nagrinėjimo pabaigoje, nors tokios praktikos neturėtų būti.

Dėl ekspertizės išlaidų baudžiamajame procese pripažinimo proceso išlaidomis

Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 103 straipsnio 3 punktą ekspertų (specialistų), kurie pareigas atlieka ne kaip tarnybinių užduočių (pvz., privatūs teismo ekspertai), atlygis už darbą pripažįstamas proceso išlaidomis, tuo tarpu valstybės teismo ekspertinių įstaigų išlaidos už ekspertinio tyrimo atlikimą proceso išlaidomis nepripažįstamas. Abiem atvejais atlygis ekspertams (specialistams) mokamas iš valstybės biudžeto. Tokiu atveju susidaro situacija, kad kaltinamajam palankesnė situacija yra tuomet, kai ekspertizę atlieka valstybinė ekspertinė įstaiga, nes tokiu atveju ekspertizės išlaidos neturėtų būti pripažįstamos proceso išlaidomis ir atitinkamai neišieškomos iš kaltinamojo. Taigi, priklausomai nuo to, valstybinė ar nevalstybinė ekspertinė įstaiga atlieka ekspertizę (tyrimą), kaltinamasis atsiduria nelygiavertėje padėtyje. Kita vertus pastebėtina, jog BPK 103 straipsnio 6 punkte nustatytas reguliavimas neleidžia ir vienareikšmiškai paneigti teismo teisės pripažinti valstybės teismo ekspertinių įstaigų išlaidas už ekspertinio tyrimo atlikimą proceso išlaidomis.

Atsižvelgiant į tai, BPK įtvirtintas išlaidų už ekspertinius tyrimus pripažinimo ar nepripažinimo proceso išlaidomis teisinis reglamentavimas laikytinas keistinu.

Dėl ekspertizių trukmės

Viena pagrindinių teismų veikloje kylančių problemų, susijusių su ekspertų veikla, ir toliau išlieka ilgi ekspertizių atlikimo terminai. Tai lemia ekspertinėse įstaigose dirbančių ekspertų stygius. Tačiau pažymėtina, jog, sprendžiant šią problemą, 2014 metais Valstybinės teismo medicinos tarnyboje teismo ekspertais buvo priimti dirbti 5 teismo medicinos studijas

baigę rezidentai. Atkreiptinas dėmesys, kad pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. birželio 18 d. nutarimą Nr. 547 „Dėl Valstybinės teismo medicinos tarnybos prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pavadinimo ir pavaldumo pakeitimo“ nuo 2015 m. sausio 1 d. Valstybinės teismo medicinos tarnybos savininko teises ir pareigas įgyvendins ne Teisingumo ministerija, o Sveikatos apsaugos ministerija.

Teisingumo ministerija taip pat informavo, kad Lietuvos teismo ekspertizės centras šiuo metu vykdo tarptautinį projektą, kurio metu bus modernizuojama skaitmeninės informacijos ekspertinių tyrimų laboratorija. Tai leis efektyviau išnaudoti informacinių technologijų darbo vietas bei atitinkamai sumažinti informacinių technologijų tyrimų eiles, padidins teismo audiovizualinių kūrinių, fonogramų, kompiuterių vaizdo ir žaidimo programų laikmenose, vaizdo bei informacinių technologijų ekspertizių atlikimo efektyvumą baudžiamųjų, civilinių ir administracinių bylų procese.

Teismų nuomone, **būtina gerinti informacijos apie ekspertinių įstaigų veiklą pateikimą**: būtų naudingas konsoliduotas ekspertinių įstaigų, jų filialų adresų, atliekamų ekspertizių, preliminarinių ekspertizės atlikimo terminų bei kainų sąrašas. Atkreiptinas dėmesys, kad kai kurių ekspertinių įstaigų³ internetinėse svetainėse galima rasti informaciją apie ekspertus, preliminarinius ekspertizių atlikimo terminus. Ekspertinės įstaigos informavo, kad, teismui pasiteiravus, visada nurodo preliminarį paskirtos ekspertizės atlikimo datą. Be to, Teisingumo ministerijos tinklalapyje yra pateiktas teismo ekspertų sąrašas⁴.

2013 m. gruodžio 19 d. buvo priimtas Teismo ekspertizės įstatymo 1, 2, 3, 6, 7, 9, 11, 12, 16, 20, 23 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 4¹, 24¹ straipsniais ir priedu įstatymas, kuriuo Teismo ekspertų veiklos koordinavimo tarybai (toliau – Taryba) suteikiami įgaliojimai tvirtinti teismo ekspertizės rūšių sąrašą. Manytina, kad Tarybos patvirtintas teismo ekspertizių rūšių sąrašas padės įgyvendinti Teisėjų tarybos siūlymą dėl detalesnio teismo ekspertizių rūšių apibūdinimo.

Buvo pastebėta, kad Valstybinės teismo medicinos tarnybos Vilniaus skyriuje dėl susidariusių eilių ekspertizės atliekamos ilgiausiai. Paskyrus teismo ekspertizę ir pavedus ją atlikti minėtos tarnybos Vilniaus skyriaus ekspertams, siekiant tolygiau paskirstyti ekspertinių tyrimų kiekį skirtinguose padaliniuose, ekspertinė įstaiga raštu pasiūlo teismo nutartį ir ekspertams pateikiamą medžiagą persiųsti į kitame mieste esantį Valstybinės teismo medicinos tarnybos padalinį, tačiau teismai pakankamai dažnai atsisako tai padaryti. Todėl, **siekiant proceso operatyvumo, teismams rekomenduotina persiųsti teismo nutartį skirti ekspertizę ir visą medžiagą į rekomenduojamą šios tarnybos padalinį.**

Sprendžiant teismo psichiatrijos ar teismo psichologijos ekspertizių ilgos trukmės problemą, **pažymėtina galimybė naudotis privačių ekspertų paslaugomis.** Atkreiptinas dėmesys, kad nuo 2013 metų pradėjo veikti VĮ „Nepriklausomą teismo psichiatrijos tarnybą“. Šios tarnybos ekspertizės dėl fizinio asmens pripažinimo neveiksnium ar ribotai veiksnium kaina yra beveik tokia pati kaip ir Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos, o ekspertizės atlikimo trukmė gerokai trumpesnė. Kartu pastebėtina, kad spendžiant dėl privačių ekspertų paslaugų naudojimo, turi būti vertinamos ir kitos ekspertizės atlikimo efektyvumą sąlygojančios aplinkybės, pavyzdžiui, nuotolis iki ekspertizės atlikimo vietos.

³ Lietuvos teismo ekspertizės centras, Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centras

⁴ <http://www.tm.lt/veikla/kryptis/36/>

Dėl ekspertų dalyvavimo teismo posėdyje

Teismams skirtų Teisėjų tarybos protokoliniu sprendimu patvirtintų Rekomendacijų 12 punkte buvo rekomenduota sudėtingesnių tyrimų atvejais į teismo posėdį kviesti ekspertus sprendžiant ekspertizės poreikio klausimus. Tačiau, ekspertinių įstaigų atstovai atkreipė dėmesį, kad, esant sudėtingai situacijai dėl ekspertų užimtumo ir darbo krūvio, minėta 12 rekomendacija taisytina bei pastebėjo, kad įstatymai nenumato pagrindo kviesti ekspertą į teismo posėdį sprendžiant dėl ekspertizės skyrimo pagrįstumo.. Teismai taip pat turėtų vengti situacijų kviesti ekspertus (specialistus) į teismo posėdį nesant būtinybės teikti specialias žinias.

Atsižvelgiant į tai, **pakeisti teismams teikiamų Rekomendacijų 12 punktą, nurodant, kad esant būtinybei apsispręsti dėl galimos ekspertizės skyrimo, klausimo formulavimo, su ekspertinėmis įstaigomis pagal galimybes konsultuotis telefonu ar raštu, nekviečiant ekspertų į teismo posėdį.**

Dėl vaizdo konferencinės įrangos naudojimo

Vaizdo konferencijos įrangos naudojimas leidžia užtikrinti ekspertų dalyvavimą teismo procese nekviečiant jo į teismo posėdį, kas sudaro prielaidas operatyvesniam bei ekonomiškesniam teismų procesui.

Pažymėtina, kad Administracija įgyvendino projektą, finansuojamą Lietuvos Respublikos ir Šveicarijos Konfederacijos bendradarbiavimo programos lėšomis. Vykdam šį projektą, numatoma dalį Lietuvos teismų aprūpinti vaizdo konferencijos įranga. Stacionari vaizdo perdavimo, įrašymo ir saugojimo įranga bus diegiama šiuose teismuose: Lietuvos Aukščiausiam Teisme, Lietuvos apeliaciniame teisme, Vilniaus apygardos administraciniame teisme, Lietuvos vyriausiam administraciniame teisme, Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio apygardų teismuose, didžiausiuose apylinkių teismuose – Vilniaus, Klaipėdos ir Panevėžio miestų apylinkių teismuose, Kauno ir Šiaulių apylinkių teismuose bei keturiuose apylinkių teismuose, kuriems priskirtoje teritorijoje yra įkalinimo įstaigos – Alytaus, Marijampolės, Kaišiadorių ir Vilkaviškio rajonų apylinkių teismuose. Kilnojamoms vaizdo perdavimo, įrašymo ir saugojimo įrangos komplektai bus perduodami Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių bei Panevėžio apygardų teismams ir juose bus naudojami pagal poreikį, pavyzdžiui, rengiant vaizdo konferencijų posėdžius tarp apylinkių teismų, posėdžius, kuriuose dalyvauja teismo atstovai ir atokiai gyvenantys bylos dalyviai, ir kt.

Vertindamos vaizdo konferencinės įrangos panaudojimo galimybes ekspertinės įstaigos nurodė, kad, nors ne visos jos turi vaizdo konferencijos įrangą, tačiau ketina įsigyti arba gali pasiskolinti viena iš kitos. Taigi, ekspertinės įstaigos pritaria, kad tokiu būdu būtų galima ekonomiškai ir operatyviai pateikti atsakymus į teismo užduodamus klausimus, paaiškinti ekspertizės akto išvadas. Atsižvelgiant į tai, **ekspertinėms įstaigoms, kurios dar neturi įsigijusios vaizdo konferencinės įrangos, rekomenduotina šią įrangą įsigyti.**

Dėl klausimų ekspertams formulavimo

Nuo ekspertams užduodamų klausimų priklauso atliktos ekspertizės (tyrimo) naudingumas, išsamumas bei įrodomoji vertė bylai. Todėl teismai turėtų kritiškai vertinti šalių pateiktus klausimus.

Ekspertinės įstaigos nurodė, jog netinkamai suformuluoti, pertekliniai ar besidubliuojantys klausimai vis dar išlieka problema. Tuo tarpu, teismai pažymėjo, kad teisėjams kyla problemų formuluojant klausimus ypatingai sudėtingoms ekspertizėms bei paminėjo metodinių rekomendacijų poreikį. Nors parengti visaapimančių metodinių rekomendacijų neįmanoma dėl situacijų ir aplinkybių įvairovės, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad kai kurių ekspertinių įstaigų elektroniniuose tinklalapiuose galima rasti metodines rekomendacijas tam tikroms ekspertizėms su pavyzdinių klausimų sąrašu, pavyzdžiui Lietuvos teismo ekspertizės centro parengtos metodinės rekomendacijos internetiniame puslapyje adresu <http://www.ltec.lt/lt/metodines-rekomendacijos>.

Teismams pakartotinai rekomenduotina:

1) Siekiant įvertinti ekspertizės poreikį bei tais atvejais, kai ekspertizės poreikio nėra ir pakanka gauti bendro pobūdžio paaiškinimus, nesusijusius su konkrečių bylos aplinkybių vertinimu, plačiau taikyti galimybę atsakymus į tiriamus klausimus gauti rašytinių konsultacijų (civiliniame procese) ar specialistų paaiškinimų (baudžiamajame procese) ar kitais būdais.

2) Užtikrinti proceso koncentracijos ir ekonomiškumo principų įgyvendinimą pateikiant klausimus ekspertams

3) Formuluojant klausimus naudotis ekspertinių įstaigų internetinėse svetainėse esančia medžiaga bei metodinėmis rekomendacijomis.

Dėl ekspertų skyrimo tvarkos

Teismams buvo rekomenduota skiriant ekspertizę, kurią atliks ekspertinės įstaigos ekspertas, kaip ekspertizę atliksiantį subjektą nurodyti ekspertinę įstaigą, o ne konkretų šios įstaigos ekspertą ar ekspertinės įstaigos padalinį.

Nepaisant to vis dar **susiduriama su atvejais, kai teismas nurodo ekspertizę inicijuojančiai šaliai susisiekti su ekspertine įstaiga ir gauti konkretaus eksperto sutikimą atlikti ekspertizę. Tačiau tokia praktika vertintina neigiamai, nes teismas turėtų pavesti atlikti ekspertizę ekspertinei įstaigai, kaip tai numato CPK 212 straipsnis.**

Dėl kompleksinių ar komisijinių ekspertizių skyrimo

Teismams buvo rekomenduota užtikrinti, kad tais atvejais, kai yra skiriamas kompleksinis ar komisijinis tyrimas (kai tyrimai skiriami kelioms institucijoms ar kartu su keliais privačiais ekspertais), nutarties kopija turi būti įteikta ne tik institucijai, kuri paskiriama pagrindine ir organizuojančia tyrimą institucija, bet ir kitiems ekspertinio tyrimo dalyviams.

Teismai nurodė susidurią su atvejais, kai kompleksinių ar komisijinių ekspertizių atlikimo metu, ekspertinės įstaigos (ekspertai) nevykdo pavedimo tol, kol visa tyrimo medžiaga nėra pateikta kiekvienai ekspertinei įstaigai (ekspertui), kuriems buvo pavesta vykdyti teismo nutartį dėl ekspertizės skyrimo. Taigi, priėmus nutartį skirti ekspertizę ir ją pavedus atlikti keliems ekspertams ar ekspertų komisijai, teismas turi kiekvienam ekspertui ar ekspertinei įstaigai išsiųsti nutarties skirti ekspertizę kopiją, o paskirta pagrindine ekspertinė įstaiga arba ekspertinė įstaiga,

gavusi visą ekspertizės atlikimui reikalingą medžiagą, turi užtikrinti, kad kiti teismo nutartyje nurodyti ekspertai (ekspertinės įstaigos) gautų šią medžiagą.

Atsižvelgiant į tai, pakartotinai siūlytina atkreipti teismų dėmesį į tai, kad paskyrus kelis ekspertus ar ekspertų komisiją, nutarties skirti ekspertizę kopija būtų išsiųsta visiems nutartyje nurodytiems ekspertams (ekspertinėms įstaigoms).

Ekspertinėms įstaigoms siūlytina užtikrinti, kad visą kompleksinei ar komisijinei ekspertizei atlikti skirtą medžiagą bei teismo nutartį gavusi ekspertinė įstaiga (ekspertas) imtųsi veiksmų bei koordinuotų kitų ekspertinių įstaigų (ekspertų) susižinojimą apie kompleksinės ar komisijinės ekspertizės (tyrimo) paskyrimą, pateikiant jiems turimą medžiagą ar šios medžiagos kopijas.

Dėl medžiagos pateikimo ekspertams elektroninėje byloje

Nuo 2013 m. liepos 1 d. pradėjus veikti Lietuvos teismų elektroninių paslaugų portalui (toliau – EPP) ir atsiradus elektroninėms byloms, iškilo ir bylos medžiagos pateikimo teismo ekspertams ir specialistams problema. Pasitaikė atvejų, kuomet elektroninėje byloje ekspertas prašė suformuoti ir atsiųsti popierinį bylos variantą.

CPK 175¹ straipsnio 9 dalyje numatyta, kad advokatams, advokatų padėjėjams, antstoliams, antstolių padėjėjams, notarams, valstybės ir savivaldybių įmonėms, įstaigoms ir organizacijoms, finansų įstaigoms, draudimo įmonėms teismas procesinius dokumentus įteikia elektroninių ryšių priemonėmis. Atsižvelgiant į šią teisės normą, valstybinėms ekspertinėms įstaigoms yra numatyta pareiga prisijungti prie EPP ir procesinius dokumentus gauti elektroninėmis ryšio priemonėmis. Tačiau minėtas teisinis reglamentavimas nenustato procesinių dokumentų gavimo elektroninėmis ryšio priemonėmis pareigos privatiems teismo ekspertams bei specialistams, asmenims, kurie nėra įtraukti į ekspertų sąrašą, tačiau sutinka atlikti ekspertizę byloje.

Siekiant sumažinti teismo finansines išlaidas bei išvengti papildomo teismo personalo darbo, **siūlytina kreiptis į Lietuvos Respublikos teisingumo ministeriją su siūlymu inicijuoti Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 175¹ straipsnio 9 punkto pakeitimą, nustatant pareigą procesinius dokumentus gauti elektroninių ryšių priemonėmis privatiems teismo ekspertams ir specialistams** bei asmenims, kurie nėra įtraukti į ekspertų sąrašą, tačiau turi reikiamą kvalifikaciją išvadai duoti ir sutinka atlikti ekspertizę byloje, taip pat ir bankroto administratoriams.

Dėl eksperto procesinės padėties teismo šaukime įvardijimo

Ekspertai nurodė problemą dėl ekspertų tikslios procesinės padėties įvardijimo teismo šaukimuose. Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos (toliau – VTPT) psichiatrai, teismo psychologai ekspertai dažniausiai šaukiami į teismo posėdžius vykdyti savo tarnybinę pareigą – paaikškinti surašyto ekspertizės akto ar specialisto išvados turinį, tačiau neretai teismo šaukimuose nurodoma, kad jie kviečiami dėl minėtų priežasčių, įvardijant juos kaip „specialistas“ ar „liudytojas“. Vykdamas savo darbo laiką į teismo posėdį vykdyti savo minėtos darbinės pareigos VTPT ekspertas už dalyvavimą teismo posėdyje bei atitraukimą nuo jo įprastinio darbo nereikalauja papildomo apmokėjimo iš teismo. Tuo atveju, kai šaukime į teismą nurodoma, kad

teismo ekspertas kviečiamas kaip specialistas ar liudytojas, sukuriamą klaidinanti situacija, į kurią atkreipė dėmesį VTPT auditą atlikę Valstybės kontrolės specialistai. Auditoriams kilo abejonių, kad teismo ekspertai šaukiami į teismo posėdžius kaip specialistai ar liudytojai, nereikalavo iš teismo pagal teisės aktus jiems priklausančių išmokų už dalyvavimą teismo posėdyje.

Kadangi visi VTPT ekspertai, vykdami į teismo posėdžius atlieka savo darbines pareigas, todėl siūlytina atkreipti teismų dėmesį į tai, jog siunčiant VTPT šaukimus į teismo posėdį, tiksliai būtų nurodoma, jog jis šaukiamas kaip ekspertas, o ne kaip specialistas ar liudytojas.

TEISĖJŲ TARYBA

Protokolinis sprendimas

2015 m. d. Nr.
Vilnius

Atsižvelgiant į Nacionalinės teismų administracijos pateiktame teismų veikloje kylančių su teismo ekspertų veikla susijusių problemų apibendrinime pateiktus argumentus, pritarti šiems sprendimams:

1. Pakartotinai kreiptis į Lietuvos Respublikos Vyriausybę, Lietuvos Respublikos teisingumo ministeriją bei Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministeriją, siūlant pagal kompetenciją imtis veiksmų pakeisti teisinį reguliavimą taip, kad Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos atliekamų ekspertizių, kurios teismo skiriamos bylose dėl fizinio asmens pripažinimo neveiksniu, dėl fizinio asmens pripažinimo ribotai veiksnium, dėl nepilnamečio pripažinimo veiksnium (emancipuotu), atlikimas būtų apmokamas tiesiogiai šiai tarnybai skiriamomis lėšomis, kartu numatant, kad už ne šios tarnybos atliekamas ekspertizes apmoka teismas iš jam skiriamų valstybės biudžeto lėšų.

2. Kreiptis į Lietuvos Respublikos Vyriausybę bei Lietuvos Respublikos teisingumo ministeriją su siūlymu inicijuoti išlaidų už ekspertinius tyrimus pripažinimo ar nepripažinimo proceso išlaidomis teisinį reglamentavimą pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 103 straipsnio 6 punktą keitimą (tikslinimą).

3. Atkreipti teismų dėmesį į tai, jog vadovaujantis Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų sudarymo ir vykdymo taisyklių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gegužės 14 d. nutarimu Nr. 543, nuostatomis, už atliktas ekspertizes einamaisiais metais išieškotos lėšos gali būti pervedamos į teismų sąskaitas ir naudojamos pagal atskirą įstaigos vadovo patvirtintą sąmatą įstaigos funkcijoms atlikti, o ankstesniais biudžetinėiais metais išleistiems asignavimams kompensuoti išieškamos sumos, kurios nesuplanuotos einamųjų biudžetinių metų valstybės biudžete, turi būti gražinamos į valstybės biudžetą.

4. Patikslinti 2013 m. lapkričio 8 d. Teisėjų tarybos protokolinio sprendimo 4 punktą ir jį išdėstyti taip:

„4. Rekomenduoti teismams:

4.1. tiesiogiai bendradarbiauti su ekspertinėmis įstaigomis prieš skiriant ekspertizę ir nustatant ekspertizės kainą;

4.2. užtikrinti, kad nutartis dėl ekspertizės atlikimo bei su tuo susijusi medžiaga ekspertams būtų teikiama, o ekspertas kviečiamas dalyvauti teismo posėdyje, tik gavus šalies, kurios prašymu atliekama ekspertizė arba teismo ekspertas kviečiamas į teismo posėdį, į depozitinę teismo sąskaitą sumokėtą avansą;

4.3. užtikrinti, kad civiliniame procese kilus klausimui dėl teisę į antrinę valstybės garantuojamą teisinę pagalbą turinčių asmenų pareigos apmokėti už skiriamą ekspertizę, už tokią ekspertizę būtų apmokama Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybų skiriamomis lėšomis;

4.4. užtikrinti, kad priteisiant išlaidas už ekspertizės įstaigų atliktą ekspertinį tyrimą, jos turėtų būti priteisiamos ne ekspertizės įstaigai, o valstybei;

4.5. užtikrinti, kad sumos, priklausančios liudytojams ir ekspertams (ekspertinėms įstaigoms), būtų išmokamos iš teismo sąskaitos;

4.6. užtikrinti reikiamų operatyvų ekspertizių apmokėjimą užtikrinančių organizacinių priemonių taikymą;

4.7. prireikus prašyti ekspertus pateikti informaciją apie paskirtos ekspertizės atlikimo terminus;

4.8. užtikrinti, kad dėl eksperto dalyvavimo teismo posėdyje būtų sprendžiama vadovaujantis racionalumo principu, įvertinant ekspertizės pobūdį, poreikį eksperto išvadą paaiškinti ar papildyti, atsižvelgiant į eksperto dalyvavimo teismo posėdyje vien tam, kad jis patvirtintų ekspertizės akte nurodytas išvadas, netikslingumą, kviesti į teismo posėdį ekspertą prašančių proceso šalių teismui nurodytus ekspertui numatomus užduoti klausimus bei kitas su byla susijusias aplinkybes, taip pat įvertinant vaizdo konferencinės įrangos panaudojimo galimybes;

4.9. užtikrinti, kad pakviesto eksperto dalyvavimas teismo posėdyje būtų apribotas įstatyme nustatytų pareigų vykdymu. Iškilus poreikiui kviesti ekspertą į teismo posėdį, esant galimybėms, rekomenduotina apklausti ekspertą telekonferencinio ryšio pagalba, o jei tokios galimybės nėra, iš anksto derinti su juo posėdžio datą;

4.10. skiriant ekspertizę, kurią atliks ekspertinės įstaigos ekspertas, kaip ekspertizę atliksiantį subjektą nurodyti ekspertinę įstaigą, o ne konkretų šios įstaigos ekspertą ar ekspertinės įstaigos padalinį, išskyrus atvejus, kai ekspertinės įstaigos pateiktoje informacijoje siūloma kitaip (pavyzdžiui, rekomenduojama persiųsti teismo nutartį skirti ekspertizę ir visą medžiagą į tam tikrą šios tarnybos padalinį);

4.11. siekiant įvertinti ekspertizės poreikį bei tais atvejais, kai ekspertizės poreikio nėra ir pakanka gauti bendro pobūdžio paaiškinimus, nesusijusius su konkrečių bylos aplinkybių vertinimu, plačiau taikyti galimybę atsakymus į tiriamus klausimus gauti rašytinių konsultacijų (civiliniame procese) ar specialistų paaiškinimų (baudžiamajame procese) ar kitais būdais;

4.12. užtikrinti proceso koncentracijos ir ekonomiškumo principų įgyvendinimą pateikiant klausimus ekspertams;

4.13. esant būtinybei apsispręsti dėl galimos ekspertizės skyrimo, klausimų formulavimo, pagal galimybes su ekspertinėmis įstaigomis konsultuotis telefonu ar raštu, nekviečiant į teismo posėdį ekspertų;

4.14. aiškiai nurodyti ekspertams tiriamąją medžiagą, vengti apsunkinti ekspertų darbą pertekline medžiaga ar pertekliniais klausimais ekspertizei;

4.15. atsižvelgti į ekspertinių įstaigų parengtas metodines rekomendacijas, kuriose nustatoma, kaip turi būti pateikiami tyrimo objektai;

4.16. apie atvejus, kai nustatoma, jog ikiteisminio tyrimo metu buvo neatlikti akivaizdžiai būtini ekspertiniai tyrimai, informuoti Generalinę prokuratūrą;

4.17. užtikrinti, kad ekspertizės skyrimo klausimas ikiteisminio tyrimo metu turi būti dėmesingai vertinamas, o atsisakymas ikiteisminio tyrimo metu skirti ekspertizę motyvuotas;

4.18. užtikrinti, kad tais atvejais, kai yra skiriamas kompleksinis ar komisijinis tyrimas (kai tyrimai skiriami kelioms institucijoms ar kartu su keliais privačiais ekspertais), nutarties kopija turi būti įteikta ne tik institucijai, kuri paskiriama pagrindine ir organizuojančia tyrimą institucija, bet ir kitiems ekspertinio tyrimo dalyviams;

4.19. užtikrinti teisės aktuose nustatytos atsiskaitymo už atliktas ekspertizes bei ekspertizės išlaidų priteisimo tvarkos įgyvendinimą;

4.20. siunčiant šaukimus į teismo posėdį Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos ekspertui, tiksliai nurodyti, jog šis asmuo šaukiamas kaip ekspertas, o ne kaip specialistas ar liudytojas.“

5. Patikslinti 2013 m. lapkričio 8 d. Teisėjų tarybos protokolinio sprendimo 5 punktą ir jį išdėstyti taip:

„5. Rekomenduoti ekspertinėms įstaigoms (kartu apie rekomendacijas informuoti ir ekspertinių įstaigų steigėjus):

5.1. rengiant informaciją apie numatomos skirti ekspertizės kainą, visapusiškai įvertinti būsimos ekspertizės apimtį, taip pat ekspertizės atlikimo metu informuoti teismus apie ekspertizės kainos padidėjimą;

5.2. teismų prašymu užtikrinti informacijos apie paskirtos ekspertizės atlikimo terminus teikimą;

5.3. užtikrinti informacijos apie atliekamas ekspertizes, galimus preliminarinius ekspertizės atlikimo terminus, kainas, ekspertinių įstaigų kontaktinius duomenis, skelbimą bei pateikimą teismams;

5.4. įvertinti organizacinių priemonių taikymo galimybes siekiant užtikrinti šiose įstaigose dirbančių ekspertų darbo krūvių tolygumą;

5.5. parengti ir nuolat atnaujinti metodines rekomendacijas dėl klausimų, pateikiamų skiriant ekspertizes;

5.6. pasiūlyti ekspertinėms įstaigoms bendradarbiauti su teismais nustatant efektyviausius medžiagos ekspertiniams tyrimams pateikimo būdus;

5.7. imtis priemonių įsigyti vaizdo konferencinę įrangą ir šią įrangą naudoti bendradarbiaujant su teismais;

5.8. užtikrinti, kad visą kompleksinei ar komisijinei ekspertizei atlikti skirtą medžiagą bei teismo nutartį gavusi ekspertinė įstaiga (ekspertas) imtųsi veiksmų bei koordinuotų kitų ekspertinių įstaigų (ekspertų) susižinojimą apie kompleksinės ar komisijinės ekspertizės (tyrimo) paskyrimą, pateikiant jiems turimą medžiagą ar šios medžiagos kopijas.“

6. Kreiptis į Teismo ekspertų veiklos koordinavimo tarybą su siūlymu patvirtinti teismo ekspertizės rūšių sąrašą su detaliu apibūdinimu bei užtikrinti išsamių metodinių rekomendacijų teismams dėl klausimų ekspertinėms įstaigoms formulavimo parengimą bei atnaujinimą.

7. Kreiptis į Lietuvos Respublikos teisingumo ministeriją su siūlymu inicijuoti Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 175¹ straipsnio 9 punkto pakeitimą, nustatant pareigą procesinius dokumentus gauti elektroninių ryšių priemonėmis taip pat ir bankroto administratoriams, privatiems teismo ekspertams ir specialistams bei asmenims, kurie nėra įtraukti į ekspertų sąrašą, tačiau turi reikiamą kvalifikaciją ir sutinka atlikti ekspertizę byloje.

8. Pavesti Nacionalinei teismų administracijai ne vėliau kaip iki 2016 m. kovo 1 d., įvertinus šiame sprendime nurodytų priemonių įgyvendinimą, pateikti aktualų teismų veikloje kylančių su teismo ekspertų veikla susijusių problemų apibendrinimą.

Posėdžio pirmininkas

Posėdžio sekretorius